

İSLAMCI SÖYLEMDE KAMUSAL ALAN VE TÜR BAN TARTIŞMALARI: KARŞITLIKLAR, KIRILMALAR VE UZLAŞMALAR

Çağla Kubilay (2010)

İstanbul: Libra Yayınları. 320 sayfa

Nalan OVA*

Türkiye, 1970'lerin sonlarından itibaren ulusal ve uluslararası arenada yaşanan birtakım gelişmelerin etkisiyle siyasal ve toplumsal yaşamda İslamcı hareketin yükselişine sahne oldu. 1970'lerin sonlarından itibaren, İslam coğrafyasında yaşanan gelişmelerle birlikte, İslam'ın siyasal rolünün önemli ölçüde değişmeye başlaması, küreselleşme sürecinin etkisiyle ulus-devlet ve milliyetçiliklerin sorgulanması, yerellik üzerine yapılan vurgu, modernitenin içine düştüğü kriz ortamı, 1980 askeri darbesinin ardından devletin yükselen Kürt hareketi ve komünizme karşı ulusal birliğin sağlanmasında İslam'ı toplumsal bir harç olarak kullanarak öne çıkarma girişimi ve Kemalizm'in 1980'lerle birlikte içine girdiği hegemonya krizi İslamcılık'ın yükselişi için verimli bir zemin hazırladı.

Tüm bu gelişmelerin yanı sıra, 1980'lerden itibaren İslamcı hareket içindeki kadınların eğitim, çalışma yaşamı ve ardından siyasete katılım talepleriyle gündeme gelmesi, kamusal alanda türban meselesini Türkiye gündeminin en hararetli tartışma konularından biri haline getirdi. Gündemdeki ağırlığına paralel bir biçimde son on yıllarda sosyal bilimler alanında da türban/başörtüsü meselesi akademik ilginin odağı oldu. Konuyu, özellikle kadın sorununu merkeze yerleştirerek ele alan pek çok çalışma yayımlandı.

Çağla Kubilay'ın Ekim 2010'da yayımlanan "İslamcı Söylemde Kamusal Alan ve Türban Tartışmaları: Karşıtlıklar, Kırılmalar ve Uzlaşmalar" başlıklı kitabı ise, türban meselesi ile ilgili literatürde yer alan çalışmalardan farklı ve özgün bir yerde durmaktadır. Zira, söz konusu çalışma, 1980 sonrası karşı hegemonik bir güç haline gelen İslamcılık'ın yürüttüğü hegemonya mücadelesinin yalnızca kadınların bedenlerin üzerinden değil, esas olarak İslamcı söylemde kullanılan "modernlik-geleneksellik", "devlet-millet", "yurttaş-mümin" karşıtlıkları düzleminde yürütüldüğünü ortaya koymaktadır. Çalışmanın diğer bir önemi, birbirine karşıt, dışsal, homojen ve geçirimsiz olarak sunulan İslamcı söylem ile Kemalist söylem arasındaki ilişkinin mutlak bir karşıtlık ilişkisi olmadığını, farklı içeriklere sahip olmakla birlikte her iki söylemin benzer bir işleyiş mantığına sahip olduğunun ortaya konulmasında yatmaktadır. Buna göre, Kemalist söylemi sorunsallaştıran İslamcı söylem de, Kemalizm ile benzer bir strateji izlemekte, eleştirdiği noktaları tersinden yeniden üretmektedir.

*Araş. Gör. Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi.

Üç bölümden oluşan çalışma, 1980 sonrası bir karşı hegemonya yaratmayı başaran İslamcılık'ın türban meselesi ekseninde Kemalist/hegemonik kamusal alan tasavvurunu aşındırmaya, dönüştürmeye, kamusal ve özel arasındaki sınırı yeniden çizmeye çalışırken, hangi diğer söylemlere eklenerek karşı hegemonik performansını gerçekleştirmeye çalıştığını; 1980'lerden günümüze türban sorunuyla ilgili politik gündemde yer alan ve kamuoyunda yoğun olarak tartışılan belirli tarihsel örnekleri, İslami duyarlılığa sahip okuyucu kitlelerine seslenen gazetelerde yer alan köşe yazılarının söylem analizine tabi tutulması yoluyla irdelemektedir.

Çalışmada, Kemalist söylemi sorunsallaştıran İslamcı söylemin Kemalizm'le hangi benzer stratejiler izlediği, Laclau ve Mouffe'nin söylem kuramına dayanarak ortaya konmaktadır. Zira, Laclau ve Mouffe'nin geliştirdiği söylem kuramında eklenmiş bir farklılıklar alanı olarak söylem; sabit, tutarlı, homojen değil, heterojen ve seçmeci bir bütünselliktir. Söz konusu bu kavrayış biçimi de, Kemalizm ve İslamcılık içindeki çoğul anlamları ve muğlaklığı görme olanağı sağlamaktadır. Tek bir Kemalizm ve İslamcılık değil, eklenme pratikleri boyunca çoğalan İslamcılıklar ve Kemalizmler söz konusudur. İslamcılık ve Kemalizm'in birer söylem olarak tek bir anlama bağlı kalınmadan değişken ve birbiri ile zaman zaman çelişen söylemsel oluşumlarla eklenen bütünsellikler olarak kavranması, hegemonya mücadelesinin dinamik ve değişken doğasını görmeye olanak sağlamaktadır (25).

Çalışmada İslamcı söylemde hegemonik kamusal alan tasavvurunu yıpratma ve İslami yaşam biçimine dair unsurları kapsayacak şekilde dönüştürme mücadelesinin yürütüldüğü düzeyler olarak “modernlik-geleneksellik, “devlet-millet”, “yurttaş-mümin” karşıtıllıkları ortaya konmaktadır. Söz konusu karşıtıllıklarda yer alan kavramlar üzerinden gerçekleştirilen hegemonya mücadelesinde İslamcı söylemde iki temel strateji uygulanmaktadır. Buna göre, ilk strateji; modernlik, yurttaşlık gibi Kemalizm'de olumlanan kavramları olumsuzlamak ya da tersine çevirmektir. Hiyerarşiyi tersine çevirmeye yönelik strateji, devlet yerine milleti, seçkin yerine halkı öncelemek biçiminde kendini göstermektedir. İkinci strateji ise, Kemalizm'in olumladığı kavramları, kendi anlamlarına çevirerek benimsemektir. Bu strateji içinde İslamcı söylem, modernlik ve laiklik, demokrasi, insan hakları gibi modernlikle bağlantılı kavramları kendi anlamlarına dönüştürerek hegemonik performansını arttırmaktadır. Tüm mücadele boyunca İslamcı söylem başka söylemlere eklenmekte, mevcut eklenmeleri yerinden etmekte ve mevzi değiştirmektedir. Bu bağlamda da çalışmada İslamcı söylemin hangi söylemlere eklenerek, hangi söylemlerle eklenmeleri yerinden ederek hegemonya mücadelesini sürdürdüğü ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu saptama, İslamcı söylemdeki çoğul anlamları görmeyi de mümkün kılmaktadır (25).

Çalışmanın “Kadın İmgesi ve Türban Sorunu Bağlamında Kemalist Söyleme Karşı İslamcı Söylem” başlıklı ilk bölümünde birbirine karşıt olarak sunulan Kemalist ve İslamcı söylemin söz konusu karşıtlığının tarihselliği ortaya konulmaktadır. Hem türban meselesinin doğrudan muhatabı olan, hem de Kemalist ve İslamcı söylem arasındaki karşıtlığın en belirgin düzeylerinden biri olan kadınların her iki söylemde ele alınış biçimindeki benzer işleyiş mantığı bu bölümde ele alınmaktadır. Bu bağlamda Kubilay, aslında her iki söylemin de birbirini tamamen dışlamak yerine, birbirlerinin hem olanaklılık, hem de olanaksızlık koşulları olduğunu göstermeye çalışmaktadır (36).

Birinci bölümde Kemalizm ve İslam arasındaki ilişkinin açıklanmasında “kurucu dışarı” kavramı kullanılmaktadır. Buna göre İslam, Kemalist söylem tarafından dışlandığı ölçüde onun sınırını oluşturmaktadır. İslam, bir kurucu dışarı olarak hem Kemalizm’in kimlik ve sınırını oluşturmasını sağlamakta, onun olanaklılık koşulu haline gelmekte, hem de aynı zamanda onun varlık koşulunu tehdit etmektedir (47). Kısaca, Kemalizm’in söylem alanının dışına attığı bir unsur olarak İslam, onun söylemsel oluşumuna tersinden yardımcı olmaktadır. Benzer biçimde Kemalizm de, hem İslamcı söylemin sınırını çizerek oluşumunu sağlamış, hem de varlığını tehdit etmiştir (48). Bu noktada kitabın birinci bölümünde Kemalizm ve İslam arasındaki “dışlayarak içirme” ya da “dışlayıcı bağımlılık” ilişkisi tartışılmaktadır.

Çalışmanın “Modernlik-Geleneksellik Karşıtlığı Düzleminde İslamcı Söylemde Türban Sorunu ve Kamusal Alan” başlıklı ikinci bölümünde ise, İslamcı söylemde modernlik ve geleneksellik karşıtlığının hegemonik mücadele boyunca nasıl araçsallaştırıldığı çözümlenmektedir. Zira, hegemonya mücadelesinin bu karşıtlık üzerinden yürütülmesinin temelinde, özellikle Cumhuriyet dönemi modernleşme hareketlerinin meşruiyet zemininin bu karşıtlık üzerinden kurulması etkilidir. Batı karşısında geri kalmışlığın nedenini geleneğe bağlılıkla ilintilendiren ve gerilikten kurtulmanın geleneğin terk edilerek modernliğin benimsenmesi ile mümkün olabileceğine dair görüş, gelenek ile modernliğin yer değiştirmesinin gerekliliğini vurgulamaktadır. Gelenekle eşdeğer kılınarak İslam’ın geriliğin kaynağı olduğuna dair açık ya da örtük görüş karşısında İslamcılık, bu eşdeğerliliği kırarak söz konusu karşıtlıktaki olumlu ve olumsuz anlamları ters yüz etmeye çalışmaktadır (93).

“Modernlik-geleneksellik” karşıtlığı ekseninde İslamcı söylemin hegemonya mücadelesinde izlenen temel stratejide, Kemalizm’in gelenek kavramı etrafında yaratmaya çalıştığı ideolojik kapanma çözümlerinde, gelenek; “kültür” “tarih” “kimlik” kavramları etrafında yeniden olumlu bir içeriğe kavuşturulmaya çalışılmaktadır. Kemalizm’de gerilik kaynağı olarak kodlanan gelenek, İslamcı söylemde “bizi biz yapan” bir unsur olarak işaretlenmektedir. Bu bağlamda İslamcı söylemde öncelikli olarak izlenen strateji, laik reformların yurttaşların dış görünüşleriyle ilgili yönlerini sorunsallaştırmaktır (106). İslamcı söylemde geleneği olumlamaya yönelik diğer bir strateji de,

Batılı giyim kuşamın, modernleşmenin bir göstergesi olarak sunulmasına karşılık, türban yasaklarının Türkiye'nin "kendisi olmaktan alıkonması" şeklinde işaretlenmesidir (108). Buna göre, söz konusu yasa İslamcı söylemde, halkı kendi tarihine ve kültürüne yabancılaştıran bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Kemalizm'in kimlik, kültür ve tarihi, İslam'ı dışlayarak tanımlamasına karşıt bir şekilde, kavramlara İslami bir öz atfedilerek, Kemalizm'in gelenek kavramının içine dahil ettiği İslam öncesi geçmişe dair unsurlar dışarı atılmakta, gelenek İslam ile özdeşleştirilmektedir (110). İslam dinini kimliğin asli bileşenlerinden biri olarak öne çıkaran İslamcı söylemde söz konusu kimlik, Batının emperyalist politikalarına karşı direnişin bir odağı olarak görülmekte, kamusal alanda türbanın varlığı da direnişin önemli bir göstergesi olarak işaretlenmektedir (113).

Kubilyay, kamusal alana dinsel sembollerin girmesinin gelenek çerçevesinde temellendirilmesini İslami örtünmenin anlamlandırılma mücadelesinde de karşımıza çıktığına dikkat çekmektedir. Kemalist ve İslamcı kesimler arasındaki hegemonya mücadelesinin önemli bir parametresini oluşturan örtünmenin biçimi/şekli konusunda Kemalistler; türbanın geleneksel örtünmeden farklı bir örtünme biçimini imlediği gerekçesi ile başörtüsünden ayırarak, türbanı bir "irtica simgesi" olarak değerlendirmektedir. Buna karşın İslamcı söylemde türbanın geleneksel olarak kodlandığı ve doğallaştırıldığına dikkat çeken Kubilyay, türbanın "ülkenin doğal bir gerçeği" olarak işaretlenmesinin belirli bir toplumsal gruba ait tikel bir örtünme biçiminin, bu bağlamda evrensel olarak sunuluşuna işaret eder (118). Kısaca, Kemalist söylemde türbanın siyasal bir simge, türbanlı kadınların da rejime yönelik bir tehdit olarak işaretlenmesine karşılık İslamcı söylem, bu tehdit algısının bertaraf edilmesi noktasında türbanı geleneksel ve doğal bir örtünme biçimi olarak sunmaktadır (120). Bu sunuş biçimi de milliyetçi muhafazakar söylemin İslamcı söyleme eklemlenmesiyle gerçekleştirilmektedir. Buna göre, örtünmenin bu topraklara ait bir giyinme ve yaşam biçimi oluşu, Müslüman kadını Anadolu kadınına eşitleyerek sağlanmaktadır. Bu noktada Kemalizm'in ulusal olan ile dinsel olan arasına koymaya çalıştığı mesafeye meydan okuyan İslamcı söylemde, İslam dini ve İslami yaşam biçimi Anadolu'nun tümüne hasredilmektedir. Bu söylemsel operasyonla Sünni Ortadoks İslam dışındaki diğer İslam yorumları ve Anadolu'da varlığını sürdüren heterojen unsurlar görmezden gelinmektedir. Kubilyay, bu noktada İslamcılık'ın Kemalizm ile aynı işleyiş mantığına sahip olduğunu vurgulamaktadır. İslamcılık, Kemalizm'i ülkedeki Müslüman unsurları görmezden gelme ve dışlayıcılıkla malul ilan ederken, kendisi de Anadolu'daki heterojen unsurları söylem alanının dışında tutarak Sünni İslam'ı genelleştirip, doğallaştırmaktadır (121).

İslamcılık'ın modernlik karşısındaki tutumunun da ikircikli oluşuna işaret çekilen çalışmada modernlik karşısında İslam'ın tutumu iki döneme ayrılarak incelenmiştir. Buna göre 1980-1997 yıllarını kapsayan ilk dönemin belirgin özelliği, İslamcı söyleme içkin olan Batı karşıtlığı, Batıyı bir bütün olarak reddetme eğilimiyken, 1997 ile başlayan ikinci dönemle birlikte Batı

karşıtlığı yerini “insan haklarının kalesi olarak Batı” kavrayışına bırakmıştır (122). Bu aşamadan itibaren de medeniyet, insan hakları, laiklik, demokrasi, eşitlik gibi Batılı ve seküler kavramlar türban yasaklarının temelsizliğini vurgulamakta kullanılmıştır.

Çalışmada 28 Şubat sürecinin ardından İslamcı söylemde Batılı kavram ve terimlerin yanı sıra Batılı kurum ve örgütlenmelere yönelik olarak da net bir tavır değişikliğinin varlığına dikkat çekilmektedir. İslamcı hareket içinde özellikle Avrupa Birliği önemli bir araç olarak görülmüş, İslam’ın kamusal, siyasal ve ekonomik yaşamdaki etkisinin minimize edilmesinin karşısına AB kriterlerini çıkarmak bir çözüm yolu olarak değerlendirilmiştir (152). AB bu bağlamda İslamcı söyleme eklenen laiklik, demokrasi, insan hakları, kadın hakları gibi kavramların somutlaştığı bir yer olarak ortaya çıkmaktadır (155).

Çalışmanın “Devlet-Millet” ve “Yurttaş-Mümin” Karşıtlıkları Düzleminde İslamcı Söylemde Türban Sorunu ve Kamusal Alan” başlıklı üçüncü bölümünde ise, İslamcı söylemde türbanın kamusal görünürlüğü önündeki engellerin kaldırılmasına yönelik hegemonya mücadelesinin yürütüldüğü diğer bir düzey olarak “devlet-millet”, “yurttaş-mümin” karşıtlığı tartışmaya açılmaktadır. Kubilay’a göre söz konusu karşıtlıklar, laik devlet ve bu devletin öngördüğü yurttaş tasarımının dini simgelerin kamusal görünürlüğe engel olduğu yolundaki görüşler nedeniyle kullanılmaktadır. Bu bağlamda da “devlet-millet” kavramları yıpratılmaya, yerine “yurttaş-mümin” karşıtlığı geçirilmeye çalışılmaktadır.

“Devlet-millet” ya da “seçkinler-halk” karşıtlığı düzeyinde yürütülen hegemonya mücadelesinde izlenen söylemsel strateji, siyasal alanın yalnız iki bileşene sahipmiş gibi gösterilerek kutuplaştırılmasıdır. Bu iki bileşen birbirine tamamen yabancı, birbirinden tamamen farklı ve uzak varoluş biçimlerine sahip olarak sunulmaktadır. Devlet ve milletin söz konusu farklı varoluş biçimleri, aralarında bir çekişmenin yaşanmasına neden olmakta, türban üzerindeki yasağın kaldırılması, çekişmenin sona erdirilmesine yönelik bir çözüm olarak öne çıkmaktadır. Bu bağlamda devlet ve milletin kaynaşabilmesinin ön koşulu yasağın kaldırılması olarak işaretlenmektedir (207). Söylemdeki “millet-devlet” kutuplaşmasının millet kategorisinde yer alan heterojen unsurların görmezden gelinmesine yol açtığına dikkat çeken Kubilay, milletin yalnız Ortadoks İslam’ı yaşayanlara işaret edecek şekilde kurgulanmasının, İslam’ın diğer yaşanma biçimi, farklı mezhepler, farklı dinlere mensuplar ve inançsızların millet kategorisinin dışına itildiğine işaret etmektedir. Bu durum, İslamcılık’ın Kemalizm’e yönelttiği dışlayıcılık mantığına kendisinin de malul olduğunu göstermektedir (210).

İslamcılık’ın hegemonik kamusal alan tasavvurunu yıpratma ve dönüştürme sürecinde yararlandığı diğer bir karşıtlık “yurttaş- mümin” karşıtlığıdır. Bu karşıtlık üzerinden yürütülen hegemonya mücadelesinde İslamcılık’ın söylemsel alanında yer alan düğüm noktaları: “tektipleştirme”,

“dışlama”, “ayrımcılık” olarak karşımıza çıkmaktadır. İslamcı söylem, Kemalist yurttaşlık tasarımının homojenleştirici boyutunu ortaya koymakta ve homojenleşmeyen unsurların bu tasarımda dışlandığı, ayrımcılığa uğradığını iddia etmektedir. Dışlayıcılık ve ayrımcılıkla malul olan bu yurttaşlık tasarımının demokratik bir kamusal alana uygun olmadığı ise, farklılık taleplerinin İslamcı söyleme eklenmesiyle mümkün kılınmaktadır. İslamcılık Batıdaki yurttaşlık tartışmalarından kavramsal olarak beslenmekle birlikte, çalışmada da dikkat çekilen unsur, söylemde yer bulan Kemalist yurttaşlık tasarımına yönelik eleştirilerin, yeni bir yurttaşlık anlayışı getirmekten uzak olduğudur. Buna göre ortaya çıkan tasavvur, bireyi yurttaş haline getirmekten ziyade, mümin konumunu sürdürmeye yöneliktir (224).

İslamcı söylemde, Kemalizm’in dışlayıcılığına yönelik vurgu, dışlanan tüm kolektif bağlanmalar arasında bir eşdeğerlilik zincirinin kurulmasına neden olmaktadır. Böylece türbanın kamusallaşmasına ilişkin talepler, etnik grupların, sınıfların, farklı mezheplerin, kadın hareketinin talepleriyle bir eşdeğerlilik zincirine girmektedir. Bu durum İslamcı taleplerin kendi tikelciliğine kapanmış bir bakış açısından daha genel bir bakış açısına çıkmasını sağlamakta ve böylece kendi çıkarlarını evrenselleştirmesine ya da genelleştirmesine yol açmaktadır. Bununla birlikte farklı talep ve kimliklerin geniş bir eşdeğerlilik zincirine oturtulmuş olması, aynı zamanda aralarındaki farkların çöktürülmesine de neden olmaktadır. Başka bir deyişle diğer tüm farklarla girilen bu eşdeğerlilik ilişkisi içinde İslamcılık, bir fark olarak kendisini iptal etmektedir (228). Kendi kısmi çıkarlarını ya da tikel kimlik ve taleplerini genelleştirmek üzere kurulan eşdeğerlilik zinciri, İslamcılık’ın kendi kimliğini koruması amacıyla aynı anda bozulmaktadır. Çünkü İslamcılık ya da herhangi bir tikel kimlik, ancak diğer öğelerden farklı olduğu oranda bir kimlik kazanabilir. Bu eşdeğerlilik zincirinin bozulması, Kemalist yurttaşlık tasarımının dışladığı, diğer tikel kimlik ve taleplerin göz ardı edilmesi, ya da dışlanmış olanların yeniden dışlanması şeklinde ortaya çıkmaktadır. Diğer tikel talep ve kimliklerin göz ardı edilmesinde kullanılan strateji, dışlamanın yalnız İslami yaşam biçimini benimsemiş kadınlarla sınırlandırılmasıdır. Bu sınırlandırma “türbanlı kadınları ikinci sınıf vatandaş olarak görme”, “türbanlı kadınların sistem dışına itilmesi” gibi ifadeler yoluyla gerçekleştirilmektedir. Böylece toplumsal alanda hâkim olan kadınlara yönelik diğer dışlama ve ayrımcılık stratejileri söylem alanının dışına atılmakta, dışlama sadece türbanlı kadınlara hasredilmektedir ve bu durum kadın hareketiyle kurulan eşdeğerlilik zincirini bozmaktadır (231). Bu bağlamda Kubilay, İslamcılık’ın Kemalizm’e yönelttiği dışlayıcılık iddiasının İslamcılığın kendisi için de geçerli olduğunu yineler. Buna göre, söyleme eklenen farklılık talepleri, yalnızca İslami taleplere işaret etmekte ve bu taleplerle sınırlı kalmaktadır. İslamcı söylemde öne çıkan “çoğulculuk”, temel olarak dinsel ritüellerin kamusal alana yayılma talebinden öteye gidememektedir. Kubilay, tam da bu nedenle İslamcı söylemde çoğulculuğun içeriğini dindarların doldurduğu bir tasarım olduğuna işaret etmektedir. Böylece İslamcı söylemde Kemalizm modern bireylerden

oluşan homojen bir toplum yaratmakla suçlanırken, aynı homojen toplum ideali dindarlık düzleminde yeniden üretilmektedir (239).

Çalışmanın üçüncü bölümünde son olarak kamusal alan ile bir öngerektirme ilişkisi içinde olan özel alanın İslamcı söylemde nasıl kavramsallaştırıldığı ele alınmaktadır. Türbanın kamusal görünürlüğü önündeki engellerin kaldırılması, İslamcı söylemde devletin hâkim konumunun sorgulanmasını gerektirmiştir. Bu noktada başvuru strateji, kamusal alan kavramını hegemonize etmektir (246). Söz konusu hegemonize etme işlemi, birbiriyle bağlantılı iki operasyonla gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır. İlki kamuyu halka tahvil ederek, devletle tanımlanan kamusal alanı, halkın alanına dönüştürmek, ikincisi ise, kamusal alan ile sivil toplum arasındaki farkı iptal ederek, kamusal alanı bir farklılıklar alanı olarak işaretlemektir. Ancak bu hegemonize etme işleminin başarısızlığa uğraması İslamcı söylemde kavramın dışlanmasıyla sonuçlanmıştır (258). Dışlamaya yönelik uygulanan stratejilerde ise, kavram ya yok sayılmakta ve kavramın muğlak olduğu varsayımıyla tartışmalara temel teşkil edemeyeceği iddia edilmekte, ya da kavramla oynayarak meşrutiyeti sarsılmaya çalışılmaktadır.

Kubilya'ya göre, örtünmenin özel alanda bir sorun olarak görülmemesi, dini açıdan da örtünmenin kamusal mekânlarda gerekli olması ise, İslamcılık'ın hegemonya mücadelesini kamusal alan odaklı olmaya sevk etmiştir. Burada etkili olan unsur, İslamcılık ve Kemalizm'in hegemonya mücadelesi boyunca, kamusal alanın sınırlarının genişletilmesi olmuştur. Türban yasaklarının kapsamının genişletilmesi kamusal alana dair sınırların çizilmesi yönünde bir mücadelenin de ortaya çıkışına neden olmuştur. Bu bağlamda özel alan, kamusal alana dair sınırların çizilmesinde hegemonya mücadelesine dâhil edilen bir kavramsallaştırma olarak karşımıza çıkmaktadır (265). İslamcı söylemde özel alana ilişkin mücadelenin sadece dinsel inancın önüne çıkarılan engellerle sınırlandırıldığına dikkat çeken Kubilya, özgürlük göstereninin türban takma özgürlüğü ile sabitlenmesinin, özel alanın içinde yer alan diğer eşitsizliklerin görmezden gelinmesine de neden olduğunu vurgulamaktadır.

1980'lerden itibaren türban meselesi Türkiye'nin toplumsal ve siyasal gündeminin en tartışmalı konularından biridir. Meselenin tartışılma biçiminde öne çıkan İslamcılık ve Kemalizm'in birbirine rakip ve iki karşıt kutup olarak ele alınış biçimi devam ettiği sürece konu çözümsüz bir mesele olarak gündemdeki yerini daha uzun yıllar koruyacağı da benzemektedir. Bu bağlamda Çağla Kubilya'nın söz konusu çalışması konunun tartışılma/tartışılmama sürecindeki önemli bir noktaya temas ederek, meselenin İslamcılık ve Kemalizm kutuplaştırılmasından çıkarılıp, farklı bir düzlemde ele alınmasının gerekliliğine işaret ediyor.

Söz konusu kitap, türban tartışmalarına doğrudan kadın odaklı bakmamakla birlikte, Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren Kemalist ve İslamcı kesimin kendi ideolojik referansları çerçevesinde tartışma eksenlerini kesen

temel bir mesele olarak “kadın”ın her iki söylemde de araçsallaştırıldığının altını bir kez daha çizmenin ötesinde, kadın öznelliğini ortaya çıkarmaya çalışan bir sağduyunun gerekliliğine işaret etmesi açısından oldukça zihin açıcı bir çalışma olarak literatürde önemli bir boşluğu dolduruyor.